

ЉОРОВСКИ ВАМВАКОВСКИ Димитар
ТАСЕВ Донче
СТОЈАНОВСКИ Страшко

УДК:327.5:342.228(497.7:495):323.1(=163.3)
327.5:342.228(497.7:495):323.15(=163.3:495.6)
327.5:342.228(:495):323.14(495)

НАЦИОНАЛНАТА МОБИЛИЗАЦИЈА ВО РЕПУБЛИКА ГРЦИЈА ВО ОДНОС НА МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ

Апстракт: Современите аспекти на „Македонското прашање“ во голема мера се поврзани со т.н. „разлики околу името“ Република Македонија, кои со годините, еволуираа во мултидимензионален спор помеѓу Македонија и Грција, инкорпорирајќи повеќе спорни аспекти поврзувајќи во себе различни политички, семантички, културни, етнички и историски прашања. Оттука, при секое интензивирање на процесот на преговори, вклучително и протекувањето на информации во текот на преговорите, или склучувањето на т.н. Преспански договор, беа проследени со одредено ниво на флукуирачка чувствителност и мобилизација на граѓаните, делови на граѓанскиот сектор, но и одредени (полу)независни институции во двете држави, при што истите себе си се определуваат како „заштитници на нацијата“.

Следејќи ја динамиката на текот на настаните, во овој труд ќе се направи обид за компаративна анализа на прашањата за генерирање на политичка мобилизација во Грција, поврзани со „Македонското прашање“. Преку ваквите анализи се обезбедува контекстуална опсервација на реакциите на грчкото јавно мислење за процесот на преговори помеѓу официјалните Влади на Македонија и Грција. Притоа, се опфатени новите процеси на преговарање од 2017 година, проследени со масовни собири и протести во Атина и Солун во почетокот на 2018 година, а во услови на презентирање на последните идеи во тој период на специјалниот претставник на ООН Метју Нимиц.

Клучни зборови: Македонско прашање, политичка мобилизација, Македонија, Грција, спорот за името

LJOROVSKI VAMVAKOVSKI Dimitar
TASEV Donche
STOJANOVSKI Strashko

THE NATIONAL MOBILIZATION IN REPUBLIC OF GREECE REGARDING THE MACEDONIAN QUESTION

Abstract: The contemporary 'Macedonian Question', predominantly associated with a well-known 'difference over the name' of the Republic of Macedonia, in point of fact, over the years, have had evolved into a rather multidimensional dispute between Macedonia and Greece, encompassing an array of 'contentious' political, semantic, cultural, ethnic and historical issues. Therefore, each time the negotiation process over the 'name dispute' between two countries is being intensified or moved forward to its core, along with public disclosure or a leak of the official proposal(s) for resolving the dispute, or in the time of concluding so called Agreement from Prespa, a fluctuating sensitivity accompanied with a level of mobilization inevitably occurs among the citizens, part of a civil sector as well the (semi)independent institutions - defined by themselves or by others as 'guardians of the nation'.

Following this train of thought, in this article we will endeavor to analyze, in a comparative way, the issue of political mobilization in Greece in respect to the 'Macedonian Question'. The analyses will provide a contextual observation of the Greek public's reactions after the stalled negotiations between the Macedonian and Greek governments were freshly restarted in the late 2017, but simultaneously it will critically assess mass rallies held in Athens and Thessaloniki/Solun in early 2018, i.e. on the eve of a presentation of the latest 'set of ideas' completed by the UN's special envoy, Matthew Niemitz.

Keywords: *Macedonian question, political mobilization, Macedonia, Greece, name dispute.*

Вовед

Вообичаено, современото „македонско прашање“ асоцира единствено на „разликата“ околу името на Република Македонија.¹ При тоа, таквиот пристап, намерно или не, го занемарува фактот дека низ годините, ова прашање се развило во повеќедимензионален спор помеѓу македонската и грчката држава, низ кој всушност се појавуваат и нагласуваат цела низа на „спорни“ политички, семантички, културни, етнички, еклисиолошки и историски прашања. Едновремено, во генезата и историското развитие на овој проблем, потребно да се има во предвид дека клучните локални и глобални актери во „македонското прашање“ се менувале, но некои спорови и нејаснотии сè уште останале или се видоизмениле со тек на времето.

Од денешен аспект, констатацијата на британскиот историчар Џејмс Петифер, дека „македонското прашање“, во својата историска димензија, го претставува најпроблематичниот и најтешкиот балкански конфликт, можеби делува романтично и застарено, најмногу поради крвавиот расплет на други балкански конфликти во 90-те години од минатиот век.² Сепак, еволуирањето на ова прашање во долг и нерешлив меѓудржавен, идентитетски и историско-семантички спор, во основа ја потврдува валидноста на претходната премиса на професорот Петифер. Имено, како што покажува компаративната меѓународна пракса, идентитетските конфликти и споровите за културно наследство се всушност оние кои се најпроблематични за врамување, како и нивно соодветно адресирање и решавање. Навраќајќи се на предметот на нашиот интерес, ќе се повикаме на бугарскиот историчар Чавдар Маринов, кој со право подвлекува дека „полемицката околу Македонија и се што е македонско, во принцип се разгледува низ призмата на заемно исклучувачки национални идеологии и стратегии“.³ Не би било претерано да кажеме дека оваа премиса својата втемеленост ја има во општо прифатената аксиома за оспореноста на речиси секој поединечен сегмент содржан или изведен од „македонското прашање“ од заинтересираните страни. Имено, во науката, публицистиката и пропагандните писанија на државите инхерентно вклучени во македонската контроверза, одамна постојат историски, политички и демографски расправи за: потеклото и причините за појавувањето на „македонското прашање“ на меѓународната сцена, утврдување на соодветниот историски и географски опфат на областа Македонија, националниот карактер на етничките Македонците, полагањето на „историското право“ кон македонското наследство од класичниот или средновековниот период и слично.⁴

Главната цел на текстот е историско и контекстуално анализирање на националната мобилизација во Република Грција во однос на „македонското прашање“, најмногу во светло на динимизирањето на преговорите меѓу македонската и грчката влада за надминување на „разликата околу името“ во почетокот на 2018 година, како и неизбежното придвижување на одредени актери во самата грчка држава, но и помеѓу грчката дијаспора, од последните случувања и перспективите за евентуално постигнување на билатерален договор меѓу Република

¹ Иако во литературата формулацијата „спорот за името“ е презастапена, сепак треба да се има во предвид дека Резолуцијата на Советот на Безбедност при ООН со која беше констатирано исполнувањето на бараните услови за прием во членство на Република Македонија во светската организација и воедно беше препорачано на Генералното Собрание да ја прими државата во членство под привремената референца „Поранешна југословенка Република Македонија“, оперира со терминологијата „разликата која се појави околу името на државата“. Оттука, во текстот, претежно се користи последната. Види: UN Security Council, *Resolution 817/93, S/RES/817/93*, 7 April, 1993.

² James Pettifer (ed.), *The New Macedonian Question*, Palgrave Macmillan, 1999, p. xxvii.

³ Чавдар Маринов, *Прочута Македонијо, земјо на Александър: македонската идентичност на крстопатијата на грчкиј, бугарскиј и србскиј национализъм*, во Р. Даскалов, Ч. Маринов (eds.), *Преплетените истории на Балканите: Национални идеологии и езикови политики* (Том 1), Нов Бугарски Универзитет, 2014, pp. 279-335, p. 280.

⁴ Elizabeth Barker, *The Origin of the Macedonian Dispute*, во J. Pettifer (ed.), *The New Macedonian Question*, *supra* note 2, pp. 3-14.

Македонија и Република Грција. Сепак, пред да преминеме на главниот дел, ќе ги разгледаме, во кратки црти, темите поврзани со поимањето на „Македонија“ и на „македонското прашање“ воопшто во грчкиот национален наратив, како и постојаната растегливост на грчките позиции и „црвени линии“ во преговорите со Република Македонија и напорите за правна поткрепа и аргументација на таквото позиционирање, кое всушност и ја зацврстува основната теза за нерешливост на македонско – грчкиот мултидимензионален спор.

Базичното поимање на „македонското прашање“ во грчкиот национален наратив

На самиот почеток, пред да почнеме со разложување на наведената тематика, ќе се повикаме на социологот Виктор Рудометоф, според кој, „националниот наратив не претставува објективен приказ на минатото; всушност истиот претставува чин на избор, присвојување и пролиферација на посебно одбрани карактеристики и настани од минатото на народот. Оттаму, тој всушност стои на крстопатот помеѓу силата и знаењето”.⁵ Според тоа, слободно може да се рече дека наведеното поеднакво се однесува на сите националните наративи, без исклучок.

Есенцијата на грчкиот национален наратив, на основа на пишувањата на влијателниот грчки дипломат и историчар Евангелос Кофос, е „двојниот концепт”. Истиот, во себе, неразделно ги вклопува: 1. „историскиот континуитет на грчката нација” од антиката до денес, вообичаено претставен низ фузијата и културниот континум на „хелено-византиското” и „православно-христијанското” наследство, пропратен со „прееемството“ на грчкиот јазик; како и 2. „сегашната национална хомогеност на грчката држава”, каде што наводно постојат повеќе регионални и супкултурни идентитети и варијации на грчката култура, но не и национални и етнокултурни малцинства.⁶ Уште повеќе, надградувајќи ја оваа историска и политичко-социјална конструкција, истиот автор подвлекува недвосмислено, „секое предизвикување на двојниот концепт (...) обврзувачки покренува остра реакција од секој сегмент на грчкото општество”.⁷

Оттаму, токму појавата на Р. Македонија како независна држава во 1991 година и барањето за меѓународно признание под нејзиното уставно име, предизвикале жестоки реакции и биле протолкувани како закана на споменатиот „двоен концепт“ на грчката држава. Од страна на грчката влада, самата употреба на терминот „Македонија“, во официјалниот назив на северниот сосед, била протолкувана како присвојување на симболите, традициите, митовите, па дури и со целокупната територија која историски била асоцирана со ова име.⁸ На тој начин, Р. Македонија, одеднаш, добила статус на „надворешен значаен друг” (*external significant 'other'*), поточно на агресивен претендент кон „грчкото македонско наследство“, кој во перцепцијата на современите Грци, суштински го поткопува историскиот континуитет и територијален интегритет на грчката нација, т.е. првиот неразделен сегмент од „двојниот концепт”.⁹ Таквиот развоен тек придонел кон видлив пораст на грчкиот национализам и „редефинирање на националниот идентитет” во Р. Грција, со што „Александар станал основното јадро на грчкоста”, додека „македонскиот” дел од

⁵ Victor Roudometof, *Collective Memory, National Identity and Ethnic Conflict: Greece, Bulgaria and the Macedonian Conflict*, Praeger, 2002, p. 194.

⁶ Evangelos Kofos, *The Macedonian Question: The Politics of Mutation*, во E. Kofos, *Nationalism and Communism in Macedonia: Civil Conflict, Politics of Mutation, National Identity*, Aristide D. Caratzas Publ., 1993, pp. 291-304, p. 298.

⁷ *Ibid.*

⁸ Види: Dean M. Poulakidas, *Macedonia: Far More Than a Name to Greece*, Hastings International and Comparative Law Review, Vol. 18, pp. 397-443.

⁹ A. Triandafyllidou, *National Identity and the 'Other'*, Journal of Racial and Ethnic Studies, Vol. 21, No.4, 1998, pp. 593-612, at pp. 204-205. Поимот „значаен друг” (*significant other*), означува друга нација или етничка група, географски блиска до односната национална заедница, која вообичаено се перцепира како „закана“ за автентичноста или посебноста на одредена нација, нејзиното единство и/или нејзината независност, односно државност. При тоа, постојат разлики помеѓу „надворешни“ и „внатрешни“ значајни други.

грчкото наследство станувало се повеќе важно за себепоимањето на нацијата”.¹⁰ Сосема очекувано, „националната хомогеност” на грчката држава била предизвикана истовремено со појавата на независната македонска држава, низ почетниот малцински активизам на непризнатото македонско малцинство на почетокот од 90-те години на минатиот век, како и настојувањата за признание на нивната етнокултурна посебност од грчката држава и следствено ползување на основните човекови права.¹¹ На тој начин, расправајќи се со новиот сосед за историскиот континуитет и културното наследство на античка Македонија, грчкиот национализам бил предизвикан и од „внатрешниот значен друг” (*internal significant ‘other’*), во лицето на македонското малцинство. Последното, несомнено, се заканувало да ги изложи на површина „етничките и културни разлики” во Р. Грција, кои последователните владејачки структури, во период од околу 80 години, настојувале целосно „да ги искоренат, преку нивно исклучување од јавниот домен, како и со присилна асимилација [на малцинските групи] во хомогената национална култура”.¹²

Заради потенцијалот од поткопување на базичните премиси во грчкиот национализам, по декларацијата за независност на Р. Македонија и инстантното оспорување на нејзиното државно име од страна на Р. Грција, двете држави ја интензивирале нивната „глобална културна војна” околу символите, традициите и „славните предци”.¹³ На тој начин, „македонското прашање” еволуирало и добило сосема нов тек, при што, „разликата околу името” и посредништвото на ООН за надминување на спорот биле само највидливиот и пренагласен сегмент од истото. Всушност, набрзо станало јасно дека идентитетските, културните и историските аспекти на македонско – грчката контроверза се оние кои го насочуваат движењето на „спорот за името”.

Отаде „ексклузивноста” во историското прашање на Република Грција кон името „Македонија”

Повеќе автори имаат забележано дека денешните Грци жестоко реагираат на секое ривалско и соперничко тврдење во однос на она кое тие го перцепираат како „ексклузивно историско право на територијата и името Македонија”.¹⁴ Патем, теоријата за ексклузивноста особено станала актуелна со промената на есенцијата на „македонското прашање”, односно со појавата на независната македонска држава и креирањето на наведениот повеќестран меѓудржавен спор. Воедно, таквото разбирање е илустративно прикажано повторно од Кофос, кој уверливо подвлекува, „додека, еден век порано, доминантниот геополитички слоган гласел ‘оној кој ја контролира Македонија, го контролира Балканот’, сегашниот натпревар го преобликува последниот и гласи ‘оној кон кој контролира македонското име, може да полага право на целосниот спектар на историски културно наследство, како и идентитет на Македонија’”¹⁵ Оттука, имајќи го во предвид наведениот идеолошки контекст по ова прашање во Р. Грција, воопшто не изненадува позицијата на грчките научници, дека „терминот ‘Македонија’ историски стекнувал различни значења, но никогаш претходно не симболизирал национален карактер на одделен и посебен словенски народ”.¹⁶

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Види: Δημήτρης Λιθοξόου, *Μειονοτικά ζητήματα και εθνική συνείδηση στην Ελλάδα – Ατασθαλίες της ελληνικής ιστοριογραφίας*, [Dimitris Lithoksou, *Minority Issues and National Consciousness in Greece: Inconsistencies in Greek Historiography*], Leviathan, Athens, 1991.

¹² A. Triandafyllidou, *National Identity and the ‘Other’*, *supra* note 9, p. 606.

¹³ M. Featherstone, *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*, Sage, 1990, p. 10.

¹⁴ Peter Mackridge, EleniYannakakis (eds.), *Ourselves and Others: The Development of the Greek Macedonian Cultural Identity Since 1912*, Berg, 1997, p. 1.

¹⁵ EvangelosKofos, *The Unresolved ‘Difference over the Name’: A Greek Perspective*, во E. Kofos, V. Vlasidis, *Athens – Skopje: An Uneasy Symbiosis (1995-2002)*, ELIAMEP, Athens, 2005, pp. 125-223, p. 202.

¹⁶ Nikolaos Zahariadis, *Nationalism and Small State Foreign Policy: The Greek Response to the Macedonian Issue*, *Political Science Quarterly*, Vol. 109, No. 4, pp. 647-668, p. 658.

На правната аргументација, редовно приложувана кон оваа теза, ќе се навратиме и во наредната точка од текстот. Овде, заради фокусот на заглавието, ќе се повикаме на одредени деконструктивистички објаснувања кои се обидуваат да ја релативизираат претходната теза. Имено, во својата основа, позицијата на Грција за поседувањето на ексклузивно право кон името „Македонија”, претставува вешт обид за покривање на „двете проблематични области, кои се екстремно непријатни за современите Грци: најпрво, идентитетот на античките Македонци, и второ, релативно скорашната (ре)хеленизација на поголемиот дел од Егејска Македонија”.¹⁷ Според Рудометоф, македонскиот национален наратив го крши единството на грчкиот национален наратив, нагласувајќи ја празнината помеѓу антиката и модерна Грција. При тоа, македонската страна не тврди дека античките Македонци претставуваат генеалогски предци на современите Македонци, но едновременно, таа ја поддржува тезата дека античките Македонци не биле супстрат или идентични со старите Хелени.¹⁸ Последното, всушност, претставува поттик за остра реакција од страна на Р. Грција, во чиј национален расказ, митот за „непрекинат 3000 годишен културен континуитет“ е одамна апсорбирана и недвосмислено содржана во модерниот грчки идентитет. Таквиот мит е еден од најзначајните елементи на национална гордост, каде што, сосема разбирливо, Грција е догматски поимана како „земја на цивилизацијата”.¹⁹ Во однос на втората проблематична област, антропологот Анастасија Каракасиду забележува, „напорите на грчките интелектуалци и политичари да конструираат традиција на грчкото наследство во Македонија доведоа до долготрајна кампања за оцрнување, па дури и негирање на постоењето на Славомакедонското етничко малцинство во Северна Грција”.²⁰ Уште повеќе, одржувајќи го митот за сопствениот народ како „невини жртви (на Турците, Бугарите, ‘Скопјаните’), на Грците им е исклучително тешко да ја прифатат идејата дека северните грчки области Македонија и Тракија воопшто не биле „ослободени“ од грчката армија во 1912-13 година, туку, сосема спротивно, биле “освоени спротивно од волјата на населението, од кое поголемиот дел било измачувано или протерано”.²¹

Современите грчки позиции во однос на „македонското прашање“: нерешливост и бескрајна растегливост

Тезата за бескрајната растегливост, а со тоа и за нерешливоста на современото „македонско прашање” ќе се обидеме да ја потврдиме низ краток преглед на позициите на грчките историчари, дипломати и државници за суштината на наметнатиот спор за уставното име на Р. Македонија. Поранешниот премиер на Р. Грција, Константинос Мицотакис, за време на чие владеење се појави спорот за името, во 1995 година, напишал, „она што ме загрижи од самиот почеток не беше името на државата, кое е поврзано со историската димензија на проблемот и кое најмногу има психолошка и сентиментална вредност. Проблемот за мене беше да ја спречеме појавата на вториот малцински проблем во Западна Македонија”,²² т.е. регионот населен со значителен број на македоноговорно население, помеѓу кои солиден дел имаат и засебен македонски етнокултурен идентитет, различен од грчко – македонскиот супкултурен и регионален идентитет, на кој се повикува мнозинството од населението во Северна Грција.²³ Со други

¹⁷ Kyril Drezov, *Macedonian Identity: An Overview of the Major Claims*, во J. Pettifer (ed.), *The New Macedonian Question*, supra note 2, pp. 47-60, p. 48.

¹⁸ Види: V. Roudometof, *Collective Memory, National Identity and Ethnic Conflict...*, supra note 5, p. 194.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Anastasia Karakasidou, *Politicizing Culture: Negating Ethnic Identity in Greek Macedonia*, *Journal of Modern Greek Studies*, Vol. 11, No. 1, 1993, pp. 1-28, pp. 9-10.

²¹ K. Drezov, *Macedonian Identity: An Overview of the Major Claims*, supra note 16, p. 49.

²² ΘόδωροςΣκυλακάκης, *Στοόνομα της Μακεδονίας* [TheodorosSkylakakis, *In the name of Macedonia*], Athens, 1995. Предговорот во книгата е пишуван од Константинос Мицотакис.

²³ Види: Human Rights Watch/Helsinki, *Denying Ethnic Identity: The Macedonians of Greece*, 1994; Human Rights Council, *Report of the Independent Expert on Minority Issues, Gay McDougall: Addendum: Mission to Greece (8-16 September 2008)*, 18 February 2009.

зборови, продолжува Мицотакис, „за мене целта беше Републиката јасно да каже дека не постои Славомакедонско малцинство во Грција и да сопре иредентистичката пропаганда против нашата држава. Тоа беше клучот на грчко – скопскиот спор”.²⁴ На овој начин, според официјалните грчки позиции, малцинското прашање е директно поврзано со територијалниот интегритет на Грција, и оттаму потекнува долгогодишната опсесија на тамошното општество со „опасноста од појави и поведенија на иредентизам“ во Р. Македонија, претежно лоцирани во највисокиот правен акт на државата (Уставот), образовниот систем, медиумите и невладините асоцијации или културни друштва.²⁵ Едновременно, додека Р. Македонија се обидувала да зачекори во меѓународните односи, во светската јавност биле пренагласувани историските и културните аспекти на „грабежот на грчкото име ‘Македонија’ од страна на новата држава Скопје”.²⁶ Следствено, како што заклучува грчкиот професор Аристотел Циампирис, доколку во самите почетоци, сите актери соодветно ги разбрале и адресирале „прашањата за идентитетот, историјата и културата поврзани особено со грчките Македонци”, тогаш, веројатно, не би постоела „зачуденоста од тежината и опстојноста на грчките приговори за уставното име” на Р. Македонија.²⁷

Времената согласност од 13 септември 1995 година ги нормализирала затегнатите билатерални односи помеѓу Р. Македонија и Р. Грција и поставила правна рамка за регулација на речиси сите важни аспекти од меѓусебните односи, оставајќи ја нерешена единствено „разликата околу името“. При тоа, со овој договор биле соодветно адресирани клучните грижи и приговори на грчката страна, како што се дел од одредбите од Уставот на македонската држава, симболот од знамето на Р. Македонија во периодот 1991-1995 година, гаранциите на територијалниот интегритет и забраната на секаков вид на пропаганда, заштита на културното наследство на Грција, итн.²⁸ Наведеното, веројатно придонело фокусот на преговорите помеѓу двете држави во наредниот период да биде поместен преодоминантно кон централниот дел од спорот, односно кон името на државата и опсегот на неговата употреба. Оттука, забележително е дека во периодот 1996-2002 година, грчките преговарачи не му давале суштинско значење на „културните аспекти на несогласувањата”, особено не на начин „на кој тие биле презентирани во преговорите 1991-1995 година”.²⁹

Вклучувањето во преговорите на прашањата за идентитетот, именувањето на македонскиот јазик, историското и културно наследство вообичаено се поврзува со публикацијата на Меѓународната кризна група во 2001 година, каде што е елабориран целосен предлог за надминување на „разликата околу името“ и останатите поврзани спорни области.³⁰ Оттогаш, секој нареден предлог на посредникот на ООН во преговорите помеѓу двете држави, амбасадорот Метју Нимиц, содржи и модалитети за именувањето на македонскиот јазик во системот на ООН, за формата на изведенката/придавката од државјанството (nationality), комерцијалната употреба

²⁴ Θ. Σκυλακάκης, *Στοόνομα της Μακεδονίας*, *supra* note 22.

²⁵ Аргументацијата околу поврзувањето на наводниот „иредентизам“ со преамбулата и членовите 3 и 49 од Уставот на Р. Македонија, поточно референците за АСНОМ и македонското национално малцинство во соседните држави, е најпрецизно приложена во *Memorandum of Greece Concerning the Application of the Former Yugoslav Republic of Macedonia for Admission to the United Nations*, New York, 25 January 1993, преобјавен во Snezana Trifunovska (ed.), *Yugoslavia Through Documents: From Its Creation to Its Dissolution*, Martinus Nijhoff, 1994, pp. 807-810.

²⁶ Види: John Shea, *Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation*, McFarland & Co., 1997; Loring M. Danforth, *Macedonian Conflict: Ethnic Nationalism in a Transnational World*, Princeton University Press, 1995.

²⁷ Aristotle Tziampiris, *The Name Dispute in the Former Yugoslav Republic of Macedonia after the Signing of the Interim Accord*, in E. Kofos, V. Vlasidis (eds.), *Athens – Skopje: An Uneasy Symbiosis*, ELIAMEP, 2005, pp. 225-252, footnote no. 7 at pp. 226-227.

²⁸ See: Nikos Zaikos, *The Interim Accord: Prospects and developments in Accordance with International Law*, pp. 20-54.

²⁹ E. Kofos, *The Unresolved ‘Difference over the Name’: A Greek Perspective*, *supra* note 15, p. 172.

³⁰ International Crisis Group, *Macedonia’s Name: Why the Dispute Matters and How to Resolve It*, Brussels December 2001.

на зборовите „Macedonia“ и „Macedonian“ од двете држави, културното и историското наследство, итн.³¹

За одбележување е фактот дека предлогот на медијаторот Метју Нимиц од 2005 година, каде што се споменува солуција уставното име Република Македонија напишано на латиница во македонска транскрипција, без соодветен превод на службените јазици во ООН (*Republika Makedonija*), да биде основа за компромис, коинцидира со распространувањето на слични „компромисни тези“ од грчки автори и за означувањето на идентитетските атрибуции на етничките Македонци и на македонските граѓани (јазик и државјанство).³² Повремено, таквите предлози за воспоставување на придавката „македонски“ за јазикот и државјанството во непреведена форма на англиски и на другите јазици, наоѓале одраз и во „сетот на идеи како можна основа за решение“, кои медијаторот ги доставувал до преговарачите од двете држави во периодот по 2008 година.³³ Конечно, тезата за неопходноста од користење на локалните непреведени варијанти на именката „Македонија“ и придавката „македонски“ во другите јазици, најдобро се увидива низ ставот на грчкиот историчар Василиос Гунарис, кој подвлекува:

*„Единствената причина поради која говориме за проблемот со името на некоја земја е прашањето за идентитетот. За нас нема апсолутно никаков проблем да го прифатиме името Република Македонија, доколку во земјата би имало две различни етнички заедници, словенски Македонци и албански Македонци. Сакам да ви кажам дека промената на името на една држава е безначајно. Дури и да се најде решение, дебатата ќе продолжи за идентитетот, за да се направи дистинкција меѓу Македонците во вашата земја и грчките Македонци. Секако дека и вие сте Македонци, но различни од грчките Македонци“.*³⁴

³¹ Види: *Спорот за името меѓу Грција и Македонија*, ЈП Службен весник на РМ, Скопје, 2008. Официјалните предлози за името на посредникот Метју Нимиц од 09.11.2005 год., од 19.02.2008 год, како и последниот предлог пред одржувањето на Самитот на НАТО во Букурешт, одржан во периодот 02-04.04.2008 год., се поместени на стр. 574-583. За предлозите од октомври 2008 год., како и тој од април 2013 год., види на следната интернет врска:

<http://www.balkaninsight.com/en/article/nimetz-s-name-proposal-for-macedonia-revealed>

³² Evangelos Kofos, *The Controversy Over the Terms 'Macedonia' and 'Macedonians': A Probable Exit Scenario*, Journal of Southeast European and Black Sea Studies, Vol. 5, Issue 1, 2005, pp. 129-133. Според Кофос, за употребата на именката „Macedonians“ и на придавката „Macedonian“, постоеле два можни модалитети кои би ги надминале идентитетските конфликти, кои во неговата теза, се повеќе од семантика и можат да придонесат за посериозни културни и политички судири помеѓу заинтересираните страни. Првиот модалитет, или традиционалниот, како што го нарекува авторот, предвидувал употреба на соодветен етнолошки или географски префикс пред зборот „Македонец/македонски“, прикажани низ следните форми: 1) Slav-Macedonians/Славо-Македонци (именка) / Slav-Macedonian/славوماкедонски (придавка), 2) Greek-Macedonians/Грчки Македонци / Greek-Macedonian/грчко-македонски и 3) Bulgarian-Macedonians/Бугари-Македонци / Bulgarian-Macedonian/бугаро-македонско. Вториот модалитет означувал воспоставување во меѓународните јазици на именката и изведените зборови од оригиналните зборови од соодветните јазици во латиничка транскрипција, поточно во непреведена форма. Доследната примена на ваквиот модалитет би го означувала следното: 1) етнички Македонци/ethnic Makedonci / македонски јазик/Makedonski language, 2) Μακεδόνες/Makedones in Greek Macedonia / Μακεδονικό/Makedoniko culture итн. Исто така види во: Evangelos Kofos, *The Current Macedonian Issues Between Athens and Skopje: Is There An Option for Breakthrough?*, ELIAMEP, April 2009.

³³ Таков е случајот со официјалниот предлог на посредникот М. Нимиц од април 2013 година, како и последниот предлог воопшто доставен до двете страни во јануари 2018 година, пред интензивирањето на последните преговори помеѓу македонската и грчката влада.

³⁴ Неделен магазин „Глобус“, *Интервју со професорот по историја Василиос Гунарис: Проблемот не е во името на државата, туку во идентитетот*, 21 Јули 2009. Интервјуте е достапно на следната интернет врска: <http://www.globusmagazin.com.mk/?ItemID=57FA2ED5842C7645B138BC107220EDEB>

Како дополнение, во периодот пред, а особено по Самитот на НАТО во Букурешт од март/април 2008 година, грчкото државно раководство и целата политичка елита во Атина, доследно се придржувала кон позицијата утврдена од сите релевантни политички субјекти со национален консензус од 2007 година. Истата подразбира дека при изнаоѓањето на решение за „разликата“ околу уставното име на Р. Македонија, основна цел и воедно црвена линија на Р. Грција е постигнување на компромис во следната форма: *сложено име со географска одредница за севкупна употреба (erga omnes)*.³⁵ Оттука, меѓународните правници од Р. Грција наведената црвена линија ја елаборираат на следниот начин. Од една страна, нагласуваат дека „официјалното име на државата, за почеток, треба да биде на локалниот јазик, како ‘Makedonija’”, но, задолжително надополнето со географски квалификатив или утврдлива одредница, „која ја опишува исклучиво географската област каде тие полагаат суверенитет”.³⁶ Согласно понуденото објаснение, меѓународното утврдување на името во изворна форма, како што се пишува и изговара на „локалниот јазик”, е во согласност со „правилото кое наложува државата да одбере име”, за себеделимирање во меѓународните односи, „кое соодветствува на нејзиниот национален јазик и воедно ја утврдува нејзината посебност”.³⁷ Уште повеќе, согласно оваа историско – правна конструкција, Р. Македонија нема право да се повикува и да го користи самостојно терминот „Macedonia“ на англиски јазик, „Macédoine“ на француски јазик, итн., затоа што таквите термини во светските јазици, наводно, се воспоставени преку соодветен превод на „грчкиот збор ‘Μακεδονία/Makedonia’”.³⁸ Со други зборови, повикувајќи се на обичајно-правниот принцип *prior in tempore potior in jure* (прв во времето, посилен во правото), овие меѓународни правници тврдат дека Р. Грција е таа која поседува ексклузивно право (*exclusive legal entitlement*) на името „Macedonia“, затоа што ова име започнало да се користи во нејзиниот внатрешен правен систем уште во 1914 година, со воспоставувањето на *Генералната управа за Македонија*, односно релативно многу порано пред истото да биде воведено во денешна Р. Македонија, со создавањето на *Демократска Федерална Македонија* во 1944 година, како дел од новопрогласената југословенска федерација.³⁹

Конечно, во последната рунда на преговори, актуелизирана во јануари 2018 година во стандардниот формат, со преговарачите од двете држави и медијаторот М. Нимиц на почетокот, а подоцна водени на (нај)високо ниво, преку интензивни директни средби на министрите за надворешни работи на Р. Македонија и Р. Грција, Никола Димитров и Никос Косијас, грчката страна како централна тема и грижа го наметна сопственото поимање на принципот *erga omnes*, односно севкупната употреба на евентуално прифатеното име од двете страни. Овде, потребно е да се нагласи дека во минатото постоеле различни толкувања и сигнали околу тоа што се подразбирало под наведениот принцип во Р. Грција, т.е. дали „заемното и прифатливо решение за името“ би се однесувало на: 1. негова севкупна употреба во меѓународните односи на Р. Македонија, на билатерално и мултилатерално ниво, што всушност би значело суштинска рефлексивност на генеричкото значење на латинскиот термин *erga omnes*, кон сите останати субјекти во меѓународното право во хоризонтална смисла, или сепак, 2. истото подразбира и задолжителна употреба на „новото име“ во внатрешниот правен промет, преку промена на

³⁵ Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic, *Foreign Policy Issues: FYROM Name Issue*, Документот е достапен на следната интернет врска: <https://www.mfa.gr/en/fyrom-name-issue/>; Zhidas Daskalovski, *Clashing Historical Narratives the Macedonian Name Dispute – Solving the Unsolvable*, TRAMES, Vol. 21 (71/66), No. 4, 2017, pp. 327-343, p. 330.

³⁶ Nikos Zaikos, *The Onomastics of States in International Law: The Case of the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, во I. Stefanidis, V. Vlasidis, E. Kofos, *Macedonian Identities Through Time: Interdisciplinary Approaches*, Epikentro Publishers, 2010, pp. 337-361.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ Види: *ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ – A Greek Term in Modern Usage*, Museum of the Macedonian Struggle Foundation, Research Centre for Macedonian History and Documentation, Thessaloniki, 2005.

³⁹ Ilias Bantekas, *The Authority of States to Use Names in International Law and the Macedonian Affair: Unilateral Entitlement, Historic Title and Trademark Analogies*, Leiden Journal of International Law, Vol. 22, 2009, pp. 563-582.

Уставот на Р. Македонија, и спроведување на таквото решение во вертикална смисла, опфаќајќи ги во себе, помеѓу другото, називите на сите државни, официјални или полуофицијални институции и установи, акронимите, итн.⁴⁰ Сепак, ваквите дилеми, доколку и воопшто постоеле во македонската и грчката јавност, биле отстранети од министерот за надворешни работи на Р. Грција, Никос Косијас, на 29 јануари 2018 година, за време на интервјуто на грчката национална телевизија ЕРТ-1. Имено, повторно проширувајќи ја содржината на „разликата околу името“, Косијас отворено нагласил: „преговорите за името се сочинуваат од седум прашања...Тоа се името, опсегот на употреба на името, јазикот, идентитетот, трговската употреба, акронимите и знаците“.⁴¹ Во однос на второто прашање, опсегот на употреба на името, како и импликациите од договореното решение наспрема Уставот на Р. Македонија, министерот недвосмислено потврдил: „кој било договор доколку не е проследен со уставни измени или ако сакате прилагодувања, ќе може подоцна да биде подложен и склон кон промени од некоја друга влада“.⁴² Следствено, наративот кој настојува да воспостави органско единство и еднозначност во низата принцип *erga omnes* – *внатрешна употреба на „новото име“* – *уставни промени*, својата поткрепа и правна одржливост ја бара во почетниот приговор за инхерентната закана за територијалниот интегритет и потенцијалот за негување на „продолжен иредентизам“ од страна на Р. Македонија кон Р. Грција. Затоа, според грчката страна, доколку евентуалното решение не предвидува задолжителна промена на Уставот на Р. Македонија, каде што освен уставното име, како можен иден поттик на „иредентистичка шема на поведение“ се посочуваат и членовите 3 и 49 од македонскиот Устав, таквиот договор не би бил целосен, одржлив и во функција на заложбите за градење на добрососедски односи и интеграција на Р. Македонија во ЕУ и НАТО.⁴³ Оваа апстрактна позиција неодамна била конкретизирана од страна на Претседателот на Р. Грција, Прокопис Павлопулос, според кој предуслов за надминување на разликата околу името се „промената на Уставот на Р. Македонија и утврдување на име без иредентизам“.⁴⁴ Во неговото поимање, „иредентизмот“ го означува следното:

„Кога велíme иредентизам мислиме на три работи: не може во никој случај ова име да подразбира промена на границите. Второ, не може ова име да упатува

⁴⁰ Во записите од составувањето на планот на Дејвид Овен и Сајрус Венс за надминување на „разликата околу името“ на Р. Македонија во 1993 година, јасно е наведено дека грчката позиција уште во тоа време била договореното ново име за Р. Македонија да се употребува „во севкупната службена комуникација, домашна и меѓународна“. Од друга страна, во протечените доверливи документи за кореспонденцијата на Амбасадата на САД во Атина со централата во Вашингтон, достапни на порталот Wikileaks, се наоѓа и документ од 20 јули 2009 година, каде што американскиот амбасадор Даниел Спекхард ги пренесува позициите на преговарачот на Р. Грција, амбасадорот Адамантиос Василакис, во контекст на предлогот на медијаторот Метју Нимиц од октомври 2008 година. На прашањето од Спекхард до амбасадорот Василакис, дали принципот *erga omnes* подразбирал дека предложеното „компромисно име“ Р. Македонија ќе биде обврзана да го користи и во внатрешниот правен промет, последниот одговорил: „Не го реков тоа“. Ваквиот одговор го наведил американскиот амбасадор на заклучок/проценка дека грчката страна покажува можна флексибилност во однос на споменатиот принцип. Според: US Embassy Athens, “GoG on Latest Nimetz Proposal, Language Issue”, Wikileaks Cable: 09ATHENS1277, 20.07.2009. Документот е достапен на следната интернет врска: <http://wikileaks.wikimee.org/cable/2009/07/09ATHENS1277.html>

⁴¹ Interview of Minister of Foreign Affairs Nikos Kotzias on ERT1’s “Epomeni Mera” with journalist S. Kotrotsos, 29 January 2018. Интервјуто е достапно на следната интернет врска: <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/top-story/interview-of-minister-of-foreign-affairs-nikos-kotzias-on-ert1s-epomeni-mera-with-journalist-kotrotsos-29-january-2018.html>

⁴² *Ibid.*

⁴³ Овде, треба да се повтори дека Меѓународниот суд на правдата во пресудата од 5 декември 2011 година, јасно ги отфрли сите наводи за можно постоење на „иредентистичка шема на поведение“ од Р. Македонија насочена наспрема Р. Грција. Види: Toni Deskoski, Julija Brsakoska Bazerkoska, *What’s in a Name? The Republic of Macedonia at the Crossroads*, Verfassungblog, 21 December, 2017.

⁴⁴ The Greek Observer, *Pavlopoulos meets Irish President Higgins*, 22 February 2018. Текстот е достапен на следната интернет врска: <http://thegreekobserver.com/politics/article/37318/pavlopoulos-meets-irish-president-higgins/>

*на етничка припадност вон границите на ПЈРМ. И трето, не може ова име да упатува на јазик надвор од границите, што би предизвикало малцински права и во оваа област”.*⁴⁵

Со други зборови, иако темата за иредентизам во себе ја содржи легитимната заложба за непроменливост на широко признатите меѓудржавни граници, сепак, истата неодминливо се поврзува со можноста од легитимирање на прашањето за непризнатото македонско малцинство. Уште повеќе, „непостоечкото“ малцинско прашање, очигледно е дека има одреден потенцијал за деконструкција на грчкиот национален наратив, во делот на аксиомата за „националната хомогеност на грчката држава”.

Националната мобилизација во грчката држава во контекст на протестите во Солун и Атина

Неодамнешните масовни протести во грчките градови Солун и Атина од крајот на јануари и почетокот на февруари оваа година (2018), многумина ги потсетија на идентичните настани од почетокот на деведесетите години на минатиот век. Голем дел беа изненадени од повторниот изблик на националистичките чувства кај голем дел од грчките граѓани, други, пак правеа споредба со протестите од пред дваесетина години, на тој начин претставувајќи го континуитетот во одбраната на „грчкиот карактер на Македонија“, додека, пак, трети броеја и пребројуваа колку луѓе имаше на собирите, манипуларајќи со бројноста и очекуваниот одзив, а со тоа прикажувајќи ги истите како успешни или разочарувачки. Ако ги занемариме овие аспекти, очигледна беше еуфоријата и кореографијата на последниве протести, кои беа скоро идентични на оние првите од почетокот на деведесетите години. Оттука, согледувањата на грчкиот антрополог Анастасија Каракасиду околу првите вакви протести можеме да ги пресликаме и на овие од пред неколку месеци, се разбира во контекст на модерните случувања и новите технолошки достигнувања.⁴⁶

За да го разбереме повторниот изблик на грчки национализам и релативно лесното мобилизирање на грчкото прашање околу т.н. македонско прашање, а под превезот на последните случувања околу грчко-македонскиот спор за името на Р. Македонија, во кратки црти ќе ја прикажеме суштината на овој проблем.

Во науката прифатено е гледиштето дека современиот „македонски конфликт“ не е само спор меѓу две балкански држави (Македонија и Грција), туку тоа претставува повеќедимензионално прашање за кое свои погледи, интереси и цели имаат неколку балкански нации-држави. Оттука, грчко-македонскиот спор е само еден сегмент од „македонското прашање“. Овој билатерален проблем во суштината не е спор за името на македонската држава, туку, како што го дефинира американскиот антрополог Лоринг Денфорт, тоа е спорното право на македонскиот идентитет на кој полагаат право и Грците и Македонците. Па така, според Денфорт, спорот меѓу двете нации е за тоа која има право да се идентификува како Македонци, тоа е спор за имињата, знамињата, историјата и територијата. Односно, најпосле, тоа е спор за тоа кој ќе го контролира значењето на зборот „Македонец“.⁴⁷ Во тој правец се и круцијалните несогласувања меѓу македонскиот и грчкиот државен врв, коисе поклопуваат со изјавата на грчкиот министер за надворешни работи Никос Косијас од крајот на февруари 2018 години: „Мислам дека и двете страни се согласуваме дека треба да се бара решение. Скопје верува дека треба да биде лесно решение за нив, ние

⁴⁵ Deutsche Welle, *Павлопулос исцрта нови ‘црвени линии’ во спорот за името*, 05.03.2018.

⁴⁶ Каракасиду за протестите од почетокот на деведесетите години на XX век ќе забележи: „Грчката национална идеологија во врска со македонското прашање се манифестираше во разни аспекти од популарната материјална култура, како маици, запалки, такси возила и високотиражни налепници, телефонски картички со ликот на Павлос Мелас и реклами за меѓународни медиуми (...)“. Анастасија Каракасиду, *Полиња жито, Ридишта крв*, Магор, Скопје, 2002, 271.

⁴⁷ Лоринг М. Денфорт, *Македонскиот конфликт: етничкиот национализам во транснационалниот свет*, Македонска книга, Скопје, 1996, 21.

веруваме дека треба да е решение што ќе издржи низ времето и ќе биде фер“.⁴⁸ Според Косијас, ако за официјално Скопје „лесно решение“ би претставувало единствено промената на државното име за меѓународна употреба, тогаш тој како гласноговорник на грчката држава ги претставил крајните цели на грчката национална политика во однос на „македонското прашање“, кои треба да ги опфатат не само промената името на македонската држава за севкупна употреба, а со тоа и промена на Уставот на Р. Македонија, туку и основните идентитетски маркери на македонската нација. Всушност, официјална Атина под превезот на разговорите за името на македонската држава и наводниот иредентизам на македонската држава настојува да наметне редефинирање на македонската нација, јазик, култура и историја. На ваквото тврдење се надоврзува и професорот и политички науки и претседател на Меѓународната федерација за човекови права, Димитрис Христулуос, кој поздравувајќи ја намерата на владата на Алексис Ципрас за компромис меѓу двете држави, тврди дека позицијата на Грција е сама по себе контрадикторна со изјавите за „иредентизмот на Скопје“. Имено, Христулуос смета дека грчките обвинувања за наведен македонски иредентизам се фактички неосновани, со длабок идеолошки аргумент, кој „во суштина зборува и ја оправдува линијата на одбивање на новата [македонска] националност“.⁴⁹

Да се вратиме на случувањата во грчката држава и националната мобилизација на грчкото општество во првите месеци од 2018 година, а поврзани со последниот развој на настаните околу грчко-македонскиот спор. Повторниот изблик на националистички чувства кај голем дел од грчките граѓани, и покрај фактот што многумина беа изненадени од овој феномен, се должи на националната будност кај оние што беа задолжени да ги „заштитиуваат интересите на грчката нација“. Според грчкиот професор и новинар Тасос Костопулос, мобилизацијата на грчките граѓани, пред сè на оние кои живеат во Северна Грција, чии идентитет „повеќе е поврзан далечните ‘изгубени татковини’ (Понд, Мала Азија, Кавказ, Русија, Источна Румелија и Тракија), (...) се должи на продолжената политичка едукација (...) од грчката држава и нејзините идеолошки механизми, нешто повеќе од половина век (...)“.⁵⁰ Оттука, евидентна е улогата на грчката држава и нејзините институции во националистичката еуфорија во однос на т.н. македонското прашање. Во современото општествено-политичко уредување доминантни, но не и единствени, носители во создавањето и насочувањето на национализмот се државата и нејзините институции. Односно, како што накусо објаснил Ерик Хобсбаум, државата владее со територијално дефиниран „народ“ и тоа го прави како врховна „национална“ агенција за владеење со својата територија, со тоа што нејзините агенти продорно допираат надолу кон покорните жители до последното од нејзините села.⁵¹ Појавата на „националистичкиот сентимент“, според Ернст Гелнер, претставува „чувство на гнев предизвикан од кршењето на принципот (...)“, што во овој случај би значело кршење на принципите на грчката нација-држава, т.е. на тоа како се перцепираат самите себе си и како тие ги доживуваат другите.⁵² Ако грчката нација-држава прва во историски контекст воспоставила монопол на сопствениот национален мит⁵³ за термините „Македонија“, „Македонец“, „македонски“, за македонската територија и историското наследство, за културата и традиција, тогаш „туѓиот мит (во овој случај на македонската нација) се доживува како историска закана во однос на градењето на

⁴⁸ Изјава на Никос Косијас, „Скопје сака лесно, а ние одржливо решение“, 26.2.2018.

<http://a1on.mk/archives/858807>

⁴⁹ Δημήτρης Χριστόπουλος, „’Ο αλυτρωτισμός των Σκοπίων’ και τα μυστικά των Αθηνών“, *Η εφημερίδα των Συντακτων*, 9.2.2018.

⁵⁰ Τάσος Κωστοπούλος, „Та γεννητούρια της εθνικοφροσύνης“, *Η εφημερίδα των Συντακτων*, 17.2.2018.

⁵¹ Ерик Хобсбаум, *Нациите и национализмот по 1780; програма, мит, стварност*, Култура, Скопје, 2003, 117.

⁵² Ернст Гелнер, *Нациите и национализмот*, Култура, Скопје, 2001, 5.

⁵³ Според францускиот социолог Доминик Шнапер, нациите секогаш измислувале цели митови и етнички вредности, тие имаа потреба од своја територија, од херои од златната доба, накратко тие поттикнуваат една форма на етницитет кој кај националистите го потхранува чувството на нивна припадност на колективот. Доминик Шнапер, *Зедница на граѓани; кон модерната идеја за нацијата*, Скопје, 2003, 75.

алтернативната визија за минатото⁵⁴, кој може да го загрозува грчкиот национален мит преку негова директна негација, сè до перцепција на чувствување загрозеност во однос на преземањето на вредностите на самиот мит. Затоа, треба да се има во предвид дека при суштинската анализа на грчко-македонскиот спор, и тешкотиите со кој истиот е обремен, секогаш треба појдовна точка на истражувачот да бидат вака поставените позиции на двете засегнати страни.

Според мислењето на Ерик Хобсбаум, нациите претставуваат двоен феномен, главно конструиран одозгора (преку официјалните институции и идеологии на државите), но кој не може да биде разбран, ако не се анализира одоздола, (од основата) (...).⁵⁵ Оттука, во случајот со Грција, државата преку нејзините официјални и полуофицијални институции и разни групации се оние кои го генерираат националното мобилизирање во грчкото општество. До одреден степен слабото експлоатирање на грчко-македонскиот спор во грчката држава во периодот после Букурешкиот самит на НАТО (2008), внатрешно-политички превирања во грчкото општество, останатите отворени прашања на официјална Атина со нејзините соседи, како и геополитичката консталација во Источниот Медитеран, кај одредени фактори во Р. Македонија создаде перцепција дека можеби токму сега се создадени условите за решавање на ова повеќедецениско прашање. Исто така, во овој контекст, треба да се има во предвид и последната економска криза во Грција, преку која се мислеше дека дополнително би го намалил националистичкиот сентимент кај грчките граѓани, но не треба да се заборава дека токму „во моменти на економска криза националната консолидација е алтернатива за одржување на единството и редот во општеството“.⁵⁶ Сепак, гореспоменатите фактори во најголем степен немаат влијание врз можното, делумно, амортизирање на последниот националистички изблик кај најголем дел од грчката нација. Суштинскиот проблем всушност е историската константност во поимањето на есенцијата на т.н. македонско прашањето од страна на грчките граѓани и политички елити. Односно, за да очекуваме позитивистички пристап во перспектива потребно е модернизација „одозгоре“ (на грчката држава и нејзината национална идеологија) во однос на целокупниот корпус отворени прашања меѓу двете нации. Тоа подразбира промена во воспоставениот национален мит и преземање иницијативи преку институциите на државата (образование, Црква, култура, медиуми, војска, наука, итн.) за промена на свеста во грчката јавност околу дел од прашањата инхерентно поврзани со овој спор.

Во однос на последното национално мобилизирање на грчкото општество како пример ќе го искористиме големиот протест во градот Солун или неформалната престолнината на Северна Грција. Протестот беше одржан на 21 јануари 2018 година, под симболично мото: „Македонија значи Грција“. Почетната иницијатива за овој национален собир, според Тасос Костопулос, слично како и во периодот 2007-2008 година, дошла од другата страна на Атлантикот. Имено, претседателот на „Панхеленска федерација на културните здруженија на Македонците“ (ПОПЕМ), Георгиос Тациос, непосредно пред одржувањето на солунскиот протест, изјавил: „Кон средината на ноември (2017), нашите иселеници од САД нè известува дека престои брз развој на прашањето за името, па дури дека ќе има и обид да се дојде до конечно решавање за името на Македонија“.⁵⁷ Во продолжение на изјавата Тациос открива дека оттогаш „(...) започнавме стратешко планирање во соработка со Панмакедонските сојузи низ целиот свет (...)“.⁵⁸ Оттука, несомнена поврзаност во организацијата на солунскиот протест и целокупното подгревање на националистичката атмосфера имале грчките здруженија во дијаспората, пред сè „Панмакедонското друштво“ (Pan-Macedonian Association) во САД, формирано во 1947 година, и „Меѓународното хеленско друштво“ (International Hellenic Association), кое претставува он-лајн виртуелен субјект на мрежа од 3 000 академски граѓани од Грција и странство. Влијанието на грчката дијаспора во креирањето на националниот дискурс и понатаму останува доста

⁵⁴ Страшко Стојановски, *Од милет до нација; Создавање на нациите и национализмите на Балканот*, Штип, 2016, 67, 68.

⁵⁵ Е. Хобсбаум, *Нациите и национализмот по 1780...*, 19.

⁵⁶ С. Стојановски, *Од милет до нација; Создавање на нациите...*, 71.

⁵⁷ Тасос Кωστοπουλος, „Οι συνιστώσες του νέου Μακεδονικού Αγώνα“, *Η εφημεριδα των Συντακτων*, 22.11.2018.

⁵⁸ Исто.

забележително. Според Денфорт, грчката трансанционална заедница, поради физичката оддалеченост што ја одделува од нивната национална татковина, не значи дека треба на некој начин да се смета за периферна на грчката нација, односно да биде исклучена од случувањата во грчката држава. Напротив, физичката разлика во модерното општество станува сè помалку и помалку важна бидејќи светот станува „едно единствено место“ низ процесите на транснационализација и глобализација.⁵⁹

Зад иницијативата на протестот во Солун се појави „Движењето Термаикос нулта време – непартиски граѓани“. За таа цел движењето имаше создадено координативен комитет. Сепак, моторната сила на протестот ја имаше претходно споменатата „Панахеленска федерација на културните здруженија на Македонците“. Ова здружение е формирано во 2014 година за време на владата на Андонис Самарас. Основна негова цел претставува „зачувување на вистинскиот културен идентитет на македонските Грци од промени, странски влијанија и узурпации“, како и „одбрана на нашето име како Македонци од непризнаено директно или индиректно додавање на било каква агресивна идентификација“. ⁶⁰ Суштината на ваквите позиции на Федерацијата се препознаваат во барањето на ексклузивно право на употребата на терминот „Македонец“ за граѓаните од Северна Грција и блокада на какво било надворешно и внатрешно влијание врз веќе конструируаниот национален дискурс во обликувањето на нивната историска, културна, територијална и национална свест.

Воочлива улога во националното мобилизирање, не само во последниот период, туку години наназад, има и Грчката црква, особено црковните епархии во Северна Грција. За истакнување е „патриотската дејност“ на солунскиот митрополит Антимос, кој често пати знаеше црковните литургии да ги претвори во националистичка пропаганда против „скопските и домашни непријатели“. Исто така, приметливо беше и присуството на голем број грчки митрополити и црковни великодостојници во кореографијата на протестите во Солун и Атина.⁶¹

На протестите забележливо беше и присуството на претставници на грчката армија, кои на присутните, но и на оние кои ги гледале овие настани преку телевизиските екрани требаше да им создадат чувство на моќ и сигурност, како и да ја демонстрираат решителноста на еден од столбовите на грчката нација во одлучноста да се заштитат интересите на грчката држава. На граѓаните на солунскиот протест им се обрати пензионируаниот генерал Франгос Франгулис, кој покрај вообичаените за ваков тип на настани, националистички пораки, оддржал историско предавање со голем број на полувистини, за да на крај ги поздрават присутните, но и политички да покрие грчките неофашисти, со изјавата: „(...) тие се наши деца, без разлика дали се согласуваме со тоа што го прават“.⁶²

На крај од овој синцир, но со исто толку големо значење во мобилизирањето на грчкото општество, особено во денешниот модерен начин на живеење, се и следниве фактори. Најпрво, со појавата на приватни медиуми во почетокот на деведесетите години од минатиот век се појави нов начин на селективно промовирање на информациите и водење на националната пропаганда меѓу грчките граѓани. Голем број телевизиски и радио станици, дневни весници и периодични списание во континуитет ги подгреваа националистичките чувства кај грчките граѓани. Исто така, не е за занемарување и масовната употреба на интернетот и неговите алатки за вакви цели. За последните два протести забележителна беше дејноста и на националистички здруженија и извесен број навивачки групи, а во Северна Грција вешто беа користени и огромниот број на

⁵⁹ Л. М. Денфорт, *Македонскиот конфликт...*, 137.

⁶⁰ Τασος Κωστοπουλος, „Οι συνιστώσες του νέου Μακεδονικού Αγώνα“, *Η εφημεριδα των Συντακτων*, 22.11.2018.

⁶¹ За време на протестот во Атина дури можеше да се слушне и говор со јасни иредентистички пароли насочени кон Р. Македонија и Р. Турција. Игуменот Методиј Есфигменски изјавил: „Ја бараме Света Софија, Понт, Гевгелија, Битола, Мала Азија. Дајте ни ги назад неослободените татковини“. religija.mk/za-grchki-monah-gevgelija-i-bitola-bile-neoslobodeni-grchki-teritorii/

⁶² Τασος Κωστοπουλος, „Οι συνιστώσες του νέου Μακεδονικού Αγώνα“, *Η εφημεριδα των Συντακτων*, 22.11.2018.

културно-уметнички друштва, преку кои се вршеше организираниот превоз за протестот во Солун.

Заклучок

Со потпишувањето на т.н. Преспански договор⁶³ целиот процес на политичка мобилизација во двете земји, Република Македонија и Република Грција, добива нова динамика. Флукуирачкиот интензитет на реакцијата на јавното мислење во годините кои следуваат ќе зависи од исполнувањето на предвидените етапи во договорот и директно е поврзан со Евро-атланските перспективи на Република Македонија. Додека, во Македонија референдумското изјаснување и промените на Уставот се клучен сегмент за поинтензивна политичка мобилизација, во Грција, несомнено, тоа се процесите на ратификација на Договорот и евентуалното членство во НАТО во блиска иднина, или динамиката на затворањето на европските поглавја и самото членство во ЕУ во подалечна иднина.

Манипулацијата со националните сентименти се основа за мобилизација на гласачкото тело во регионот во последните неколку декади. Следната, 2019 година, како изборна година и во Република Македонија и во Република Грција, ќе ја рефлектира кулминацијата на политичката мобилизација. Останува дилема, дали во иднина Договорот ќе придонесе за амортизација и намалување на интензитетот на ваквата утилизација на националните сентименти за политички цели, или, како што е поставен, ќе значи само нова форма со иста содржина, односно интензивирање на ваквите тензии, кои во корелација со динамиката на решавањето на регионалните прашања, може дури и да ескалираат во несогледливи размери, служејќи како основа за нови конфликти.

БИБЛИОГРАФИЈА:

„Конечна спогодба за решавање на разликите опишани во резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) на Советот за безбедност на Организацијата на обединетите нации, за престанување на важноста на Привремената спогодба од 1995 г. и за воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните“. Види http://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/konechna_sporodba_za_reshavanje_na_razlikite_opishani_vo_rezoluiciite_817_1993_i_845_1993_na_sovetot_za_bezbednost_na_oon.pdf (Превземени на 23. 08. 2018 година).

Bantekas, Ilias. The Authority of States to Use Names in International Law and the Macedonian Affair: Unilateral Entitlement, Historic Title and Trademark Analogies, *Leiden Journal of International Law*, Vol. 22, 2009.

Barker, Elizabeth. The Origin of the Macedonian Dispute, во Pettifer J. (ed.), *The New Macedonian Question*, Palgrave Macmillan, 1999.

Danforth, Loring M. *Macedonian Conflict: Ethnic Nationalism in a Transnational World*, Princeton University Press, 1995.

⁶³ Договорот е со точен назив: „Конечна спогодба за решавање на разликите опишани во резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) на Советот за безбедност на Организацијата на обединетите нации, за престанување на важноста на Привремената спогодба од 1995 г. и за воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните“, потпишана во Нивици, Р. Грција на 17 јуни 2018 година, од министрите за надворешни работи на двете земји, Никола Димитров и Никос Косијас. Види http://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/konechna_sporodba_za_reshavanje_na_razlikite_opishani_vo_rezoluiciite_817_1993_i_845_1993_na_sovetot_za_bezbednost_na_oon.pdf (Превземени на 23. 08. 2018 година).

- Daskalovski, Zhidas. Clashing Historical Narratives the Macedonian Name Dispute – Solving the Unsolvable, *TRAMES*, Vol. 21 (71/66), No. 4, 2017.
- Deskoski, Toni, Julija Brsakoska Bazerkosa, *What's in a Name? The Republic of Macedonia at the Crossroads*, Verfassungblog, 21 December, 2017.
- Deutsche Welle, Павлопулос исцрта нови 'црвени линии' во спорот за името, 05.03.2018.
- Drezov, Kyril. Macedonian Identity: An Overview of the Major Claims, во J. Pettifer (ed.), *The New Macedonian Question*, , Palgrave Macmillian, 1999.
- Featherstone, M. *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*, Sage, 1990.
- <http://a1on.mk/archives/858807>
- <http://www.balkaninsight.com/en/article/nimetz-s-name-proposal-for-macedonia-revealed>
- Human Rights Council, Report of the Independent Expert on Minority Issues, Gay McDougall: Addendum: Mission to Greece (8-16 September 2008), 18 February 2009.
- Human Rights Watch/Helsinki, *Denying Ethnic Identity: The Macedonians of Greece*, 1994.
- International Crisis Group, *Macedonia's Name: Why the Dispute Matters and How to Resolve It*, Brussels, December 2001.
- Interview of Minister of Foreign Affairs Nikos Kotzias on ERT1's "Epomeni Mera" with journalist S. Kotrotsos, 29 January 2018. Интервјуто е достапно на следната интернет врска: <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/top-story/interview-of-minister-of-foreign-affairs-nikos-kotzias-on-ert1s-epomeni-mera-with-journalist-kotrotsos-29-january-2018.html>
- Karakasidou, Anastasia. Politicizing Culture: Negating Ethnic Identity in Greek Macedonia, *Journal of Modern Greek Studies*, Vol. 11, No. 1, 1993.
- Kofos, Evangelos The Controversy Over the Terms 'Macedonia' and 'Macedonians': A Probable Exit Scenario, *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 5, Issue 1, 2005.
- Kofos, Evangelos. *The Current Macedonian Issues Between Athens and Skopje: Is There An Option for Breakthrough?*, ELIAMEP, April 2009.
- Kofos, Evangelos. The Macedonian Question: The Politics of Mutation, во E. Kofos, *Nationalism and Communism in Macedonia: Civil Conflict, Politics of Mutation, National Identity*, Aristide D. Caratzas Publ., 1993.
- Kofos, Evangelos. The Unresolved 'Difference over the Name': A Greek Perspective, во E. Kofos, V. Vlasidis, *Athens – Skopje: An Uneasy Symbiosis (1995-2002)*, ELIAMEP, Athens, 2005.
- Mackridge, Peter EleniYannakakis (eds.), *Ourselves and Others: The Development of the Greek Macedonian Cultural Identity Since 1912*, Berg, 1997.
- Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic, Foreign Policy Issues: FYROM Name Issue, Документот е достапен на следната интернет врска: <https://www.mfa.gr/en/fyrom-name-issue/>
- Pettifer, James (ed.), *The New Macedonian Question*, Palgrave Macmillian, 1999.
- Poulakidas, Dean M. Macedonia: Far More Than a Name to Greece, In, Hastings (ed.) *International and Comparative Law Review*, Vol. 18, 1969.
- religija.mk/za-grchki-monah-gevgelija-i-bitola-bile-neoslobodeni-grchki-teritorii/
- Roudometof, Victor. *Collective Memory, National Identity and Ethnic Conflict: Greece, Bulgaria and the Macedonian Conflict*, Praeger, 2002.
- Shea, John. *Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation*, McFarland & Co., 1997.

- The Greek Observer, Pavlopoulos meets Irish President Higgins, 22 February 2018. Текстот е достапен на следната интернет врска: <http://thegreekobserver.com/politics/article/37318/pavlopoulos-meets-irish-president-higgins/>
- Triandafyllidou, A. National Identity and the 'Other', In, *Journal of Racial and Ethnic Studies*, Vol. 21, No.4, 1998.
- Trifunovska, Snezana (ed.), *Yugoslavia Through Documents: From Its Creation to Its Dissolution*, Martinus Nijhoff, 1994.
- Tziampiris, Aristotle. The Name Dispute in the Former Yugoslav Republic of Macedonia after the Signing of the Interim Accord, In E. Kofos, V. Vlasidis (eds.), *Athens – Skopje: An Uneasy Symbiosis*, ELIAMEP, 2005.
- UN Security Council, Resolution 817/93, S/RES/817/93, 7 April, 1993.
- US Embassy Athens, "GoG on Latest Nimetz Proposal, Language Issue", Wikileaks Cable: 09ATHENS1277, 20.07.2009. Документот е достапен на следната интернет врска: <http://wikileaks/wikimee.org/cable/2009/07/09ATHENS1277.html>
- Zahariadis, Nikolaos. Nationalism and Small State Foreign Policy: The Greek Response to the Macedonian Issue, *Political Science Quarterly*, Vol. 109, No. 4, 1994.
- Zaikos, Nikos. The Interim Accord: Prospects and developments in Accordance with International Law, 1995.
- Zaikos, Nikos. The Onomastics of States in International Law: The Case of the Former Yugoslav Republic of Macedonia, In, Stefanidis, I. V. Vlasidis, E. Kofos, *Macedonian Identities Through Time: Interdisciplinary Approaches*, Epikentro Publishers, 2010.
- Κωστοπουλος, Τασος. „Οι συνιστώσες του νέου Μακεδονικού Αγώνα“, Η εφημερίδα των Συντακτών, 22.11.2018.
- Κωστοπουλος, Τασος. „Τα γεννητούρια της εθνοφροσύνης“, Η εφημερίδα των Συντακτών, 17.2.2018.
- Λιθοξόου, Δημήτρης. Μειονοτικά ζητήματα και εθνική συνείδηση στην Ελλάδα – Ατασθαλίες της ελληνικής ιστοριογραφίας, [Dimitris Lithoksou, *Minority Issues and National Consciousness in Greece: Inconsistencies in Greek Historiography*], Leviathan, Athens, 1991.
- ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ – A Greek Term in Modern Usage, Museum of the Macedonian Struggle Foundation, Research Centre for Macedonian History and Documentation, Thessaloniki, 2005.
- Σκυλακάκης, Θόδωρος. Στο όνομα της Μακεδονίας [Skylakakis, Theodoros. *In the name of Macedonia*], Athens, 1995.
- Χριστόπουλος, Δημήτρης. „’Ο αλυτρωτισμός των Σκοπίων’ και τα μυστικά των Αθηνών“, Η εφημερίδα των Συντακτών, 9.2.2018.
- Гелнер, Ернест. *Нациите и национализмот*, Култура, Скопје, 2001.
- Денфорт, Лоринг М. Македонскиот конфликт: етничкиот национализам во транснационалниот свет, Македонска книга, Скопје, 1996.
- Изјава на Никос Косијас, „Скопје сака лесно, а ние одржливо решение“, 26.2.2018.
- Каракасиду, Анастасија. *Полиња жито, Ридишта крв*, Магор, Скопје, 2002.
- Маринов, Чавдар. Прочута Македонијо, земьо на Александър: македонската идентичност на крстопатјата на грцкият, бугарскиот и србскиот национализъм, во Р. Даскалов, Ч. Маринов (eds.), *Преpletените истории на Балканите: Национални идеологии и езикови политики (Том 1)*, Нов Бугарски Университет, 2014.
- Неделен магазин „Глобус“, Интервју со професорот по историја Василиос Гунарис: Проблемот не е во името на државата, туку во идентитетот, 21 Јули 2009. Интервјуто е достапно на

следната интернет врска:

<http://www.globusmagazin.com.mk/?ItemID=57FA2ED5842C7645B138BC107220EDEB>

Стојановски, Страшко. *Од милет до нација; Создавање на нациите и национализмите на Балканот*, Штип, 2016.

Хобсбаум, Ерик. *Нациите и национализмот по 1780; програма, мит, стварност*, Култура, Скопје, 2003.

Шнапер, Доминик. *Заедница на граѓани; кон модерната идеја за нацијата*, Скопје, 2003.